

"ארבעת המ"מים"

פעילות יצירתית לחטיבת הביניים לכבוד פורים

שני שיעורים.

מטרות הפעילות:

1. היכרות עם המצוות המרכזיות של חג הפורים.
2. התמודדות עם ערכי הנתינה והצדקה, העומדים במרכזו של החג, תוך הפיכתם ע"י התלמידים לרלבנטיים להם.
3. התוודעות לדמויות המרכזיות במגילה כמייצגות "טיפוסים" שונים בחברה.
4. גיבוש הכיתה תוך כדי חוויה קהילתית ייחודית ומהנה.

מהלך הפעילות

פתיחה:

- נסביר לתלמידים שבמגילת אסתר פרק ט' כתובות ארבע המצוות העיקריות של חג הפורים. נראה להם את הפרק ונקרא:

"כִּימִים, אֲשֶׁר-נָחוּ בָהֶם הַיְהוּדִים מֵאִיבֵיהֶם, וְהַחֲדָשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב; לַעֲשׂוֹת אוֹתָם, יָמֵי מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה, וּמְשַׁלַּח מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ, וּמִתְנַנּוֹת לְאֲבִינִים" (אסתר ט, כב'); "וַיְהִימִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל-דּוֹר וָדוֹר, מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה, מִדִּינָה וּמִדִּינָה, וְעִיר וְעִיר; וַיְמִי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה, לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְהוּדִים, וְזָכְרָם, לֹא-יִסּוּף מִזֶּרְעָם" (אסתר ט, כח').

- נסביר שאת ארבע המצוות הללו נוהגים לכנות "ארבעת המ"מים":

מקרא מגילה - נזכרים
משתה ושמחה - סעודה
משלוח מנות
מתנות לאביונים

- נאמר שאת השיעור הקרוב נקדיש לעיסוק בשלוש מתוך ארבעת המצוות הללו – מגילה, משלוח מנות ומתנות לאביונים, ובשיעור השני נערוך את המשתה. התלמידים יחולקו לשלוש קבוצות, וישהו בכל תחנה כרבע שעה.

❖ תחנה ראשונה – מתנות לאביונים

- נסביר לתלמידים כי מעשה הצדקה הוא אחד הדברים החשובים ביותר בחברה היהודית, וכי הוא נעשה כמעט בכל חג.
- נשאל את התלמידים:
  - מדוע לדעתכם החברה היהודית שמה במרכז את ערך הנתינה והצדקה? (תשובה: זהו ערך חשוב, צריך לדאוג לעניים בחברה)
  - מדוע חשוב לעשות זאת במיוחד בעת חג? (תשובה: זהו זמן בו כולם נמצאים עם המשפחה, ומוציאים כסף רב על ההכנות לחג וצריך לתת לאלו שאין להם משפחה או שאינם מסוגלים להוציא כ"כ הרבה כסף תחושה שהם חלק מהחברה, ותחושה של משפחתיות).
- נסביר לתלמידים כי הרמב"ם חילק את מעשה הצדקה לשמונה מעלות, כלומר נתן דרגות למעשה הצדקה.
- נציג בפניהם את שמונה המעלות לא מדורגות, ונבקש מהם לדרג בעצמם:
- 1. להפוך את הנזקק לשותף בעסקים או לתת לו עבודה ("החזק בו שלא יפול ויצטרך").

2. נתינת צדקה בסתר (לדוגמא: בתוך קופת צדקה או תרומה אנונימית).
3. כאשר הנותן יודע למי הוא נותן, אך העני אינו יודע ממי לקח (לדוגמא: החכמים בתקופת התלמוד היו עוברים ומשליכים כסף בפתח בתי העניים, מבלי שאלו יראו אותם).
4. העני יודע ממי לקח אך הנותן אינו יודע למי נתן (לדוגמא: חכמים מסוימים היו נוהגים לצרור את הכסף בסדין, לשים אותו מאחורי גבם ולפזר כסף, מבלי שיראו מי לוקח אותו).
5. לתת כסף לעני ביד מבלי לשאול אותו דבר על מצבו.
6. לשאול את העני על מצבו, ולתת לו כסף בהתאם לתשובתו.
7. לשאול את העני על מצבו ולתת לו פחות מן הראוי, אך בסבר פנים יפות.
8. לתת לעני צדקה בעצב.

- אחרי שסיימו התלמידים לדרג, נשאל אותם את השאלות הבאות:
  - מהו ההבדל בין נתינה בסתר לנתינה בגלוי? או - מדוע נתינה בסתר נחשבת מעלה גבוהה יותר? (תשובה: נתינה בסתר היא טובה יותר משום שהיא לא גורמת למקבל להרגיש אי-נוחות).
  - מדוע מעלת הצדקה הגבוהה ביותר בעיני הרמב"ם היא לתת עבודה? (תשובה: משום שזה משנה לגמרי את מצבו של הנזקק: הופך אותו אחראי למצבו, הנותן אינו צריך לעזור לו יותר).
- נשאל את התלמידים כיצד אנו יכולים ככיתה למלא את המצווה של נתינת מתנות לאביונים? (רעיונות: ניתן לארגן קופת צדקה משותפת, יריד שהכנסותיו מוקדשות לצדקה ועוד).
- ☞ כל הזמן שהילדים יהיו בתחנה, יהיה תלוי מאחור השיר "קו העוני" של רוני סומק:

קו העני

כאלו אִפְשֶׁר לְמַעַן קו וְלוֹמַר : מִתְחַתֵּי הָעֵנִי.
 הַיָּה תִלְחֶם שְׁכַבְבְּעֵי אֶפֶר זֵלִים
 נְתִיחַ שְׁחֹר
 וְהַנִּיחִים בְּנִלְחַת קִטְנָה
 עַל מִפֶּת הַשְּׁלֶחַן.
 בְּאֵיזֵר, עַמּוֹ יוֹנִים בְּמִטַּס הַצְּדָנָה
 לְצִלְיֵי הַפְּעֻמוֹן שְׁפִיד מוֹכֵר הַנֶּפֶט בְּעִגְלָה הַאֲדָמָה,
 וְהָיָה גַם קוֹל הַנְּחִיחָה שֶׁל מַגְנֵי הַנּוֹמֵי בְּאֲדָמָה הַכְּצִיט.
 הַיִּתְנֵי יָלֵד, בְּבֵית שְׁשָׁרְאוּ לוֹ צְרִיף,
 בְּשִׁכּוּנָה שְׁאֵמְרוּ עֲלֵיתָ מֵעַפְרָה.
 הַסּוֹ הַיִּחִיד שֶׁנִּרְאִיתִי תִּיָּה קוֹ הָאִמָּה וּמִתְחַתֵּי הַפֶּל נְרָאָה
 עֵנִי.

❖ תחנה שנייה – משלוח מנות – נציג ונקרא עם התלמידים את השיר הבא:

חברים / דודו ברק

חבר אחד למד אותי לשיר
חבר אחר למד אותי לשמח
גם חברתי הציעה לי לקחת קצת אור
ואת הרע מהר לשכח

היה מי שלמד אותי לבכות
היה מי שעזר לי גם לסלח
מכל הלטיפות, העלבונות והמכות
נשאר לי רק אל תוך עצמי לברח

מכל החברים שלי קבלתי את הטוב
את החיוך נתן לי החבר הכי קרוב.

קבלתי מכלם את המיטב
את הכנות ואת מגע האשר
קבלתי קרן שמש וירח וכוכב
את קב הרחמים את קב האשר.

עכשו אני פוסע לי לאט
ומעלי זורחת לה השמש
חשבת לי לתת פה, לכלכם, אחד, אחד,
את מה שחברי נתנו לי אמש.

מכל החברים שלי קבלתי את הטוב
את החיוך נתן לי החבר הכי קרוב.

• נשאל את התלמידים את השאלות הבאות:

- איזו סוג של נתינה מוצגת בקטע? האם זוהי נתינה של דברים פיזיים וחומריים? (תשובה: יש כאן נתינה של דברים רוחניים- רגשות, תחושות...)
- "נתינה" מול "קבלה" – האם אנחנו יודעים יותר לתת או לקבל? מה יותר חשוב?
- למי אני צריך לתת – למשפחה, חברים, שכונה, עיר, מדינה... ?

- נפזר כרטיסיות ונבקש מהתלמידים לתת "משלוח מנות" שאינו מתבסס על נתינה פיזית וחומרית, כי אם על נתינה מסוג אחר (כמו בשיר). נבקש מהם לבחור למי הם רוצים לתת משלוח מנות, ולמלא את הכרטיס במה שיתנו. לדוגמה: "אני נותן לחיילים אומץ ותבונה להתמודד עם סיטואציות קשות". "אני נותן לכתה שלי את מתנת החברות והידידות".
  - משלוח מנות לחבר/חברה קרובים.
  - משלוח מנות למשפחה.
  - משלוח מנות לכיתה שלי.
  - משלוח מנות לעיר שלי.
  - משלוח מנות לצה"ל.
  - משלוח מנות לחברה הישראלית.
  - משלוח מנות למדינת ישראל (אפשר גם לתת משלוח לראש הממשלה – מה היינו נותנים לו ולממשלה כדי לחזק את ידיהם...).

❖ תחנה שלישית – מגילה :

- נזכיר לתלמידים בקצרה את סיפור המגילה.
- נציג את הדמויות העיקריות הפועלות בה, ונסה לאפיין אותן:
אחשורוש – מלך, חומרי מאד, ראוותן (עורך משתאות גדולים).
המן – חם מזג, מייצג סוג של אנטישמיות ורדיפת יהודים.
וּשְׁתִי – יפת מראה, בעלת כוח ומעמד, פמיניסטית – עומדת על זכויותיה למול דרישות הגברים.
מרדכי – מייצג את היהודי הגלותי, איש משפחה הדואג לאחייניתו, ערמומי ומחושב.
אסתר – יפת תואר, כנועה וצייתנית, משתמשת ביופייה ובכוח הפיתוי כדי להשיג את רצונה.
- נבקש מהתלמידים לקחת דמות (ניתן גם להוסיף דמויות כמו בגתן ותרש, זרש, עשרת בני המן..).
ונציג לפי תרגילי הדרמה הבאים:

1. שינויים בזמן ובמקום בהם מצויות הדמויות: המנחה מכריז על מצבים שונים ועל המשתתפים להתאים עצמם למצב זה בהתאם לדמות שבחרו. לדוגמא: נסיעה ברכבת הרים, הליכה בג'ונגל, נסיעה באוטובוס (ניתן להיעזר בתחפושות ובעזרים).
2. שושן הבירה: לאחר הצגת המצבים והמקומות השונים יכריז המנחה: "הגעתם כולכם לשושן הבירה בזמן שמתרחש בו סיפור מגילת אסתר וכולכם מסובים כרגע למשתה אשר ערך אחשורוש". המנחה יקריא בפני המשתתפים קטע מן המגילה, לדוגמא: פרק ה' פס' א'-ד'. בקטע זה ניגשת אסתר אל המלך אחשורוש, הוא מושיט לה את שרביט הזהב, שואל אותה מה בקשתה והיא מבקשת לערוך משתה לו ולהמן. המנחה יבחר שני משתתפים מן הקבוצה ויטיל עליהם להמחז את הקטע בפני הקבוצה. לאחר מכן יבקש המנחה מהשחקנים להמחז את אותו הקטע בדיוק כסרט סיני, כמערבון, כסרט אילם ועוד.
3. המגילה במעלית - המנחה ייתן לכל אחד מן המשתתפים תפקיד של אחת מן הדמויות במגילה ויציג בפני הקבוצה את המצב הזה: כולכם נתקעתם במעלית אשר פסקה לפעול. הגיבו למצב כפי שאתם חושבים שהדמות מן המגילה הייתה מגיבה.
4. הפסיכולוג - המנחה יבחר שני משתתפים ויטיל על אחד מהם את תפקיד הפסיכולוג ועל השני תפקיד של אחת מן הדמויות במגילה. המשימה אשר עומדת בפני השחקנים היא הצגת פגישה של הדמות מן המגילה אצל הפסיכולוג. כיצד תציג הדמות את בעיותיה אצל הפסיכולוג? כיצד ינתח הפסיכולוג בעיות אלו? ניתן לחזור על תרגיל זה מספר פעמים עם משתתפים שונים ודמויות שונות מן המגילה.
5. מי הדמות? - על המדריך לבחור באחד המשתתפים ולתת לו תפקיד של אחת הדמויות במגילה - בלא ידיעת שאר חברי הקבוצה. המשתתף ישב מול הקבוצה והקבוצה תנסה לגלות מי היא אותה הדמות, באמצעות שאלות עקיפות על עיסוקה של הדמות ודעותיה בנושאים שונים. יש להנחות את המשתתף המשמש בתור הדמות לא להשיב תשובות אשר יחשפו מיד את הדמות, אלא להשיב תשובות אשר ירמזו על אופייה ומעשייה של הדמות. ניתן לחזור על תרגיל זה מספר פעמים עם דמויות שונות.
6. ריאיון עבודה - לאחר שסולקה ושתי מן הארמון היא נותרה חסרת עבודה. על המנחה לבחור מספר משתתפים ולהטיל עליהם להציג סיטואציה של ראיונות עבודה למשרות שונות בהם משתתפת ושתי (מעצבת פנים, רקדנית ועוד).
לכל קבוצה ניתן לתת תרגילים שונים, וקטעים נבחרים יוצגו במשתה שייערך לאחר מכן.

רשימת חומרים לפעילות בתחנות

1. כרטיסיות בריסטול עם שמונה המעלות של הרמב"ם.
2. השיר "קו העוני", השיר "חברים", וקטע מאבות דרבי נתן מצולמים כמספר הילדים.
3. כרטיסיות ל"משלוח מנות" כמספר הילדים.
4. אביזרים לתחפושות (בדים, מסכות ועוד).